

K I T E K I N T É S

Ürmösné Simon Gabriella Meghökkenő börtönök világszerte

Stunning Prisons Worldwide

Absztrakt

Rengeteg büntetés-végrehajtási intézet található világszerte. A legtöbbjük túlszűfolt és megalázó körülmények között élnek bennük az elítéltek. Egyes börtönök a vízen úsznak és festői környezetben néznek a tengerre a toszkán szigetvilágról, vagy éppen egy hercegségben találhatók. Némelyikük, akár egy háromcsillagos szálloda, minden kényelmet kielégít a tenisz pályájával, a lovaglási lehetőséggel vagy a tengerben való megmártózással. Öko börtönök is léteznek napkollektorokkal, biodízzel, ültetvényekkel és újrahasznosítható tárgyakkal. Az elítéltek akár kommunákban is élhetnek a felügyelők felügyelete és rácsok nélkül, mi több, szabadon mozoghatnak is néhol. Megvásárolhatják a saját cellájukat, játszhatnak a gyerekeikkel, és a celláik közelében árusító bódék, éttermek, fodrász és hotel is megtalálható. Más büntetés-végrehajtási intézetek a családtagokat is elszállásolják, amely a gyermekeknek abban is segít, hogy tovább kötődhessenek az elítélt szülőhöz, mindamellett maga az intézet is palástolja a gyermekek előtt az elzárás valódi körülményeit. Még a sivatag közepén is találhatóunk börtönt katonai sátrakkal és rózsaszín ruhájú rabokkal, a pólólopások elkerülése végett. Míg van olyan büntetés-végrehajtási intézet, ahol csupán két főt tudnának elszállásolni, van olyan is, ahol 10 000 rab van elzárva. Színes a paletta annak kapcsán, hogy a börtönkörülmények mennyire szigorúak, komfortosak és emberközeliek. Ezt a sokszínűséget hivatott bemutatni a jelen tanulmány.

Kulcsszavak: büntetés végrehajtási intézet, öko börtön, börtönkörülmények, luxus börtön, börtönkommunák

Abstract

There are many types of penal institutions all over the world. Most of them are overcrowded and harsh, humiliating conditions and mandatory rules surround

the inmates. Other prisons swim on the sea or are in picturesque environment over the sea or in one of the Tuscan archipelagos, or in a dukedom. The rest could be represented by five-star penal institutions with all amenities, conveniences and facilities like tennis court, horse riding or swimming in the sea. There are also eco prisons existing with solar panels, bio diesel, recycling, and cultivations. Inmates may live in communities without the supervision of prison wardens and in lack of window-grates, moreover, they can move freely. They can buy their own cells and play with their children, and there are stalls, restaurants, hairdresser's, and even a hotel in the vicinity of their cells. Other penal institutions accommodate the family members as well, which help children to be bound to their convicted parents, and the penal institution is disguised in order not to show real prison conditions. There are even prisons in the middle of a desert, and inmates are in military tents, dressed in pink clothes to avoid T-shirt thefts. Others are locked in a stone desert or far away in Siberia. While certain penal institutions can locate only two convicts, others may accommodate ten thousand ones. There is a wide spectrum, which can range from the most lenient penal institutions to the strictest ones.

Keywords: penitentiaries, eco prison, prison circumstances, luxurious prison, prison communities

Bevezetés

Jelen tanulmány a fogvatartottak változatos lakókörülményeit mutatja be, amelyek közül bizonyára néhány meghökkenteti az olvasót. Számos fogvatartotti intézményben az elítéltek megalázó körülmények között élnek, míg más intézményekben adott a kényelem és a luxus, akár csak egy háromcsillagos szállodában. A múltban az elítéltek fogva tartása tömlöcökben, földalatti börtönökben, erődökben, kastélyokban és várakban valósult meg. Az 1978-as jogszabály szerint a büntetés fokai az elítéltek elhelyezése kapcsán a fogház, a börtön és a fegyház volt. Külön büntetés-végrehajtási intézmények vannak a visszaeső bűnözők, a katonaság állományának, a fiatalkorúaknak és azok számára, akik különösen nagy veszélyt jelentenek a társadalomra. Továbbá két különböző fogva tartás típusunk elkülöníteni: a nyitott és a zárt börtönöket, illetve a pszichiátriaiilag gyógykezelt elítéltekkel szembeni szigorított intézkedéseket magukba foglaló intézeteket. A büntetés-végrehajtási intézeteket az állam működteti, de néhány intézmény magántulajdonban van, ami azt jelenti, hogy önmagukat tartják fent a rabok, például az általuk megtermelt termékek árusításával (Lőrinc, 1997). Ha

valakit elítéltek vagy fogva tartanak, akkor joga van részt venni a reszocializációs programban, amelynek célja a későbbi bűnelkövetés megelőzése, valamint az elítéltek önbizalmának és szociális felelősségtudatának fejlesztése. Az ítéletről a bíró dönt az igazságügyi pszichológus véleménye alapján. „*A szakértői munka nagy felelősséggel jár és ezért is követel nagy figyelmet és precizitást*” (Farkas, 2017). A pszichológusok nemcsak a nyomozati szakban, hanem a bírósági szakban is részt vesznek kirendelések során, és bizonyos személyiségjegyek megállapítása esetén, vagy a beszámíthatóság, illetve belátási képesség tekintetében végeznek szakértői munkát. Amennyiben a bíróság kényszergyógykezelésre ítéli a bűnelkövetőt, úgy kényszergyógykezelésre kerül, de például pszichopátiás személyiségjegyek megléte esetén letöltendő börtönbüntetés az ítélet (Farkas et al., 2020).

A reintegrációhoz való jog alapvető emberi jog, ami minden embert megillet a Földön (Kovács, 2019). A büntetés-végrehajtási intézetek szervezett, specifikus programok által igyekeznek még a legsúlyosabb büntetésekkel sújtott elítéltek részére is egyénre szabott reintegratív programokat összeállítani (Czenczer, 2014). Az életfogytiglani börtönbüntetés a fegyházban töltendő le, melyek a legvédelettebb intézmények, és ahol a legveszélyesebbnek ítélt bűnözőket tartják fogva. Az elítélteknek külön celláik vannak, ahol a napjuk 23 óráját töltik (Ürmösné, 2002). Ez idő alatt általában nem léphetnek kapcsolatba más elítéltekkel és térfigyelő kamerák segítségével állandó megfigyelés alatt állnak (Mátyás, 2019). Ezen térfigyelő kamerák hatékonysága megnövekedhet akár egy okos szoftver alkalmazásával. A képek elemzésekor jellemző tulajdonságok meghatározhatók, amelyek hozzásegíthetnek (például viselkedési) profilalkotáshoz, továbbá a napjainkban népszerű a bűnüldöző egységeknél az úgynevezett specifikus profilalkotás is (Nyitrai, 2015). A biztonsági rendszer nemcsak a fogvatartottakat figyeli, hanem a börtönőröket is. A figyelésben a jövőben a drónok is segítségükre lesznek, mint mobil térfigyelő kamera (Nyitrai, 2020). A kamerák figyelemmel kísérhetik a börtönőrök figyelmét, felkészültségét, fáradtságát, a börtön körülményeit, felszereltségét és az iratokat egyaránt. Rendhagyó esemény akkor történik leginkább a büntetés-végrehajtási intézetben belül, ha bűnelkövetés történik. Ide tartoznak a csoportos bűnelkövetések, öngyilkossági kísérletek, terrorista tevékenység, éhségsztrájk, területek elbarikádozása, ételmérgezés, balesetek, börtönlázadások, orvosi kezelés megtagadása, zavargások, avagy az intézet szabályainak megszegése, például látogatási és levelezési jog megszegése, avagy tiltott tárgyak birtoklása (Lőrinc, 1997). Azokkal a fogvatartottakkal szemben, akik megszegik a büntetés-végrehajtási intézmény szabályait, különböző kényszerítő eszközöket használhatnak, mint például a bilincselés és a könnygáz alkalmazása, elektromos sokkoló, gumibot, kutyák,

fegyverek, vízágyú, figyelmeztető lövések, vegyszerek és tömegoszlatás. Ezeket a kényszerítő intézkedéseket nem lehet alkalmazni várandós nőkön, idős embe-
reken, gyermekeken és azokon, akik gyógykezelés alatt állnak (Lőrinc, 1997).

A börtönkörülmények változatos helyzete világszerte

A csizmatábor (Boot Camp) némely országban a büntetés-végrehajtás része, különösen az Amerikai Egyesült Államokban. A csizmatáborokat a katonai kiképzés mintája alapján, a sokkra alapozva tervezték. A Boot Camp programokat a fiatalok, első bűnelkövetőknek ajánlják fel a letöltendő börtönbüntetés helyett. Az itt letöltendő idő 90-180 nap is lehet, ami maximum tíz év letöltendő börtönbüntetést helyettesíthet. A csizmatáborok főként az USA nyugati részében található, Texasban például, valamint Hong Kongban (Ürmösné, 2018). Hallott már a világ legkisebb és a világ legnagyobb börtönéről? A legkisebb börtön egy főnek adott lakhelyet, egy politikusnak a dél-afrikai Robben-szigeten. A Robben sziget az UNESCO világörökség része és múzeumként működik. Több ártatlan embert is tartottak itt fogva a 17. századtól egészen a 20. századig. Nelson Mandela is ezen a szigeten raboskodott 27 éven keresztül (URL3). Ezzel szemben, a világ legnagyobb börtöne a Fülöp-szigeteken található (csaknem 14.000 fogvatartottal). A Bastoey-szigeten található a legkörnyezetbarátabb börtön (URL1). Ausztriában, Svájcban és Norvégiában szintén található minden kényelmet kielégítő ötszobos börtön. A Leoben büntetés-végrehajtási intézetben több sportolási lehetőség is van, például edzőterem, és az internethez is hozzáférhetnek a rabok. Itt nyelvtanfolyamon is részt vehetnek a fogvatartottak, továbbá a párok külön cellát is kaphatnak egy időre. A Leoben-i börtön 205 elítéltet tud fogadni és itt kizárólag olyan elítélteket helyeznek el, akiknek a börtönbüntetése 1,5 évre szól (URL1). A börtönök akár sivatagban vagy akár dzsungelben is fellelhetők. Érdekes, hogy vannak olyan börtönök is, amelyek saját fűtött medencével rendelkeznek, tetőtéri napozási lehetőségük is van, sőt, Ausztráliában az elítélt anyuka vakációzhat is a gyermekével, aminek költségét az állam állja. Nemcsak az állam, de akár egy bünszervezet is támogathatja az elítéltet a falakon túl is a szabadságvesztés letöltésének ideje alatt, amennyiben a szervezetre nem tesznek vallomást (Nyitrai, 2018). A világ egyik legszigorúbb és egyben a legolcsóbb üzemeltetéssel működő börtöne az USA-ban található. Tent City kezdeményezője a szigorú Joe Arpaio seriff, aki a Maricopa megyében található állami börtönökért felel, amely a negyedik legnagyobb független rendőri körzet. Története az 1990-es években kezdődött, amikor Arizona állam négymillió dollárból szándékozott börtönt építeni, ugyan-

akkor a seriffnek sikerült 100.000 dollárból kihozni az új börtönt, amelynek Tent City (Sátor Város) lett a neve. A serif katonai sátrakat állított fel a sivatag közepén és 2.000 elítéltet helyezett el bennük. A sivatagban 50 fok van, de ennek ellenére úgy vélte, ha ezek a körülmények a katonáknak megfelelnek, akkor az az elítélteknek is jó lesz (Ürmösné, 2018). Az elítéltek csak megláncolva közlekedhetnek, ami alól a nők sem kivételek, mivel Arpaio szerint mindkét nem ugyanazokat a jogokat érdemli meg. Világítás csak akkor van, ha valaki biciklivel generálja az elektromos áramot. Az elítéltek régen a fekete pólókat lopkodták az intézményben, és mivel kereskedtek is velük, a serif rózsaszín adott rájuk, ami által, megszűntek a pólólopások. Arpaio betiltotta Tent Cityben a kávé, a cigarettát és a férfi magazinokat is. Noha egy elítélt napi ellátása 60 centbe kerül, Arpaio a rendőrökuttyákra ennek közel a dupláját költi, azaz 1 dollár 10 centet. A kutyáknak saját fekhelyük van és takarójuk, amit az elítéltek mosnak ki. Ha valaki rosszul viselkedik víz és kenyér diétára fogják büntetés-ként. A seriff nem a rehabilitációban, inkább az elrettentésben hisz. Arpaio régen négy webkamerát helyezett el a fogdában, ahol 300 gyanúsított volt. Az internet segítségével bárki figyelemmel kísérhette a fogdában lévők minden napjait. Az emberek szintén nézhettek ökölharcot és nemi erőszakot is, ami a női cellákban játszódott le, és az első napon hárommillió néző volt kíváncsi a weboldalra. A seriff szerint az élő adás az elrettentés szempontjából hatékony, olyan esetekre nézve, mint amikor egy rab korábban egy prostituálttal létesített viszonyt, és lehetőséget kapott arra a későbbiekben, hogy bentről ekképp üzenjen a feleségének, aki mit sem sejtett férje korábbi üzelméről: „*Szia Drágám, itt vagyok, ne aggódj, csak egy kicsit késni fogok.*” (Ürmösné, 2019.) A tábor bejáratánál az üresedés felirat olvasható. Joe Arpaio mottója egyszerű: „*Ha nem követsz el bűncselekményt, akkor nem kerülsz börtönbe.*” (Ürmösné, 2018.) A kampánya alatt tankkal járja körbe a megyét és mindig újraválasztja a fegyverpárti Arizona állam lakossága. Számos híresség is megfordult nála, így Mike Tyson is, akinek szintén rózsaszín zoknit kellett hordania, mivel a póló mellett, a zoknijuk is pink volt. Az orosz börtönök hírhedtek a szigorú körülményeikről, de van egy, ami még a többinél is szigorúbb. A Black Dolphin fegyház Kazahsztán határán található Szibériában, ahol az ország 700 legbrutálisabb bűnözőjét tartják fogva, ideértve a sorozatgyilkosokat, kannibálokat, pedofilokat, csecsen terroristákat és a tébolyodottakat. Az intézmény egy delfin szobor után kapta nevét, amit az elítéltek alkottak és a recepció előtt látható. Az elítéltek összesen 3.500 embert öltek meg, ez átlagosan öt gyilkosságot jelent egy elítéltre vetítve (URL6). Nikolayev a Fekete Delfin büntetés-végrehajtási intézet egyik elítéltje megölt egy embert kocsmai verekedés közepette, majd a fürdőszobába vonszolta, ahol feldarabolta. Azt állította, hogy nem szándékosan ölte meg az ál-

dozatát, viszont később úgy döntött, hogy megkóstolja a húsát: „*Levágtam a fejét, a karjait, és hirtelen eszembe jutott, hogy meg is kóstolhatnám. Levágtam a combjából egy részt és megfőztem. Megkóstoltam és nem ízlett, így inkább felvagdostam és megsütöttem a serpenyőben. A barátomnak adtam a húsból, amit hazavitt és a feleségére bízta, aki húsgombócot csinált belőle és megetette vele a gyermekeit. Azt mondtam, hogy kenguru húst kaptak, bár a mi környékünkön nincs is kenguru. Nem tudták, hogy mit esznek.*” – mondta nevetve (URL6). Nikolai Astankov, a Fekete Delfin másik elítélte, egy egész családot ölt meg, majd a holttestüket felgyújtotta és elásta az erdőben. A fegyház elítélte 24 órás kamerás megfigyelés alatt állnak és még fény- és mozgásérzékelők is vannak az intézetben. A cellák három acél ajtó mögött találhatók, ezáltal a rabok olyan cellákban élnek, melyek szintén egy cellában találhatók. Egy cellában két elítélte 50 négyzetlábos osztozkodik, és a börtönőrök minden tizenötödik percben járőröznek a cellák előtt. Amikor az elítéltek elhagyják a cellájukat, akkor hajlított derékkal kell közlekedniük, kezük hátul, és a tekintetüket a földre irányítják. Ez a taktika megakadályozza, hogy az elítéltek feltérképezzék a börtönt és egyben a Fekete Delfin intézmény sajátossága is. Az elítéltek szemét letakarják amikor kint közlekednek. Ez a két módszer biztosítja, hogy ne ismerhessék meg a börtön alaprajzát. Naponta 90 percet töltenek a cellájukon kívül a fogvatartottak, akkor is egy kopár, rácsozott tetejű betonketrecben járnak le és föl, akár az oroszok. Naponta négyszer kapnak levest és kenyeret, amit egyenesen a cellájukhoz visznek. Az utóbbi években megosztóak a vélemények erről a büntetés-végrehajtási intézetről, és leginkább a szovjet gulág táborokhoz hasonlítják az intézményt, valamint egyes elítéltek öncsonkítással tiltakoznak az életkörülményeik ellen (URL7). A Piedras Gordas börtön Lima külvárosában található, 4.800 méter magasan Peru déli területén, ahol a napközbeni hőmérséklet 9°C, míg az esti -20°C fok is lehet. A börtön Peru kő-sivatagában, 20 méter mélyre van ásva, ahol az elítéltek semmit sem látnak a külvilágból (URL8). Tíz méter magas szögesdrótos betonfal veszi körül a börtönt, és a külföldi drogfutárokat 500 börtönőr őrzi. A repülőtéren elfogott futárt a Driandro-ba szállítják, ami hasonló egy fogházhoz és a körülmények embertelenek (URL11). A magyar drogfutárok elmondása szerint a földön kellett aludniuk, a csomagokat nem kézbesítik és telefonhívást sem lehet indítani. Általában az elítéltek 7–15 napot töltenek itt, amíg a kihallgatásuk vagy a vizsgálat tart, és eközben az értékeiket is ellopják. Az ételadag nagyon kevés és csak napi két pohár vizet kapnak a fogvatartottak. Ezután az ügyész irodájában nem kapnak ételt, sem vizet három napig, és a földön kell aludniuk takarók nélkül. Mikor megérkeznek a Piedras Gordas börtönbe olyan erőszakkal találkoznak, mint például a verekedések, nemi erőszak, pokrócok gyújtogatása és a leforrá-

zás. Nem meglepő, hogy az öngyilkosság és az öngyilkossági kísérlet gyakran megtörténik akasztás és érvágás formájában. Régóta ismert, hogy mind az egymás sérelmére elkövetett agresszió, mind az önkárosítás gyakoribb olyan börtönökben, ahol nagy a túlszűfolttság (Lehoczki, 2013). Az elítéltek egy nagy tartályban megfürdethetik egymást, ahol mások az arcukat, a fogukat, vagy a tányérokat mossák. A helyiség 63 fő befogadására képes, ahol akár 350 fő is tartózkodik. Az elítéltek többsége kést, fegyvert és kábítószer is tud szerezni magának. Ha dolgozni szeretnének a rabok, akkor fizetniük kell az intézetnek és sokan azt sem tudják, hogy mikor szabadulnak. A számítógépes programozó kurzus egyre népszerűbb az elítéltek között a kaliforniai San Quentin börtönben (URL3). A képzés sajátossága, hogy videókonferencia keretében zajlik. A projektet Chris Redlitz és Beverly Parenti dolgozta ki a The Last Mile nevű non-profit szervezet keretében. A projekt elindítása nehéz volt és a két csúcstechnológia iparban dolgozó alapító sokat küszködött. Az alapvető nehézséget az jelentette, hogy az elítélteknek tilos volt az internethez való hozzáférés. A tiltás miatt az alapítóknak olyan képzési programot kellett tervezniük, ami internet nélkül is működik. A távolság ellenére a videókonferencia azt is lehetővé teszi, hogy a képzés szisztematikus legyen és elsajátítható. A másik problémát az jelentette, hogy a jelöltek fele még sosem használt számítógépet. A résztvevőktől elvárják, hogy komolyan koncentráljanak, illetve, aki nem tanúsít kellő figyelmet és fegyelmet, azt azonnal elbocsátják (Király, 2015). A börtönt gyönyörű környezet veszi körül, mivel a kaliforniai tengerpart közvetlen közelében található, viszont a San Quentin Állami Börtön az egyik legszűfoltabb börtön, ahol több ezer elítélt található. Az intézetben 1996 óta injekcióval végzett halálos ítéleteket is végrehajtanak. A Guandong tartományi büntetés-végrehajtási intézet internetes fórumot hozott létre az elítéltek hozzátartozói számára, ahol a hozzátartozók jogosultak közvetlenül a személyzettől információt kérni a bebörtönzött családtagjukról. A chat gyorsabb és személyesebb természetű, továbbá olcsóbb, mint a telefonos beszélgetés. A fórumot több ezren keresik fel és 170 üzenet és megjegyzés zajlott le az egy hónapos próba üzem alatt. A világ első öko-börtöne a norvégiai Bastoey büntetés-végrehajtás intézethez fűződik. A börtön szigetet 1982-ben alapították és luxus börtönnek titulálták. Az intézet valójában nem rendelkezik börtönökre jellemző környezettel (URL1). Ebből is jól látszik a hagyományos skandináv büntetés-végrehajtás szemlélet, ami szerint az elítéltet is emberként kell kezelni, ennél fogva az intézmény nélkülözi a hagyományos börtönkörülményeket. Az intézetnek nincsenek falai, kapui és biztonsági rendszere sem, mi több, az elítéltek szabadon mozoghatnak. A börtönt úgy tervezték, hogy egy helyi közösség érzését adja a 80 épületével, a szórakozásra és a gazdálkodásra alkalmas területeivel, valamint az erdőségeivel

(Juhász, 2017). Az elítéltek kihasználják a környezet adta lehetőségeket és bicikliznek, úsznak, kocognak és sétálnak is a szigeten. Nem csoda, hogy az intézetről úgy tartják, hogy egy nyári táborra vagy sport klubra hasonlít. Az intézet egyetlen hátulütője, hogy a potenciális elítéltek azt gondolják, hogy bármit képesek lennének ellopni, csak hogy itt élhessenek. Az ötcsillagos börtön életvitele egy nyári táborhoz hasonlít a tenisz pályájával, a lovaglási lehetőségével és a tengerben való úszással. A börtön kiérdemelte az öko-börtön címet, mert a szigeten organikus farmgazdálkodást folytatnak, kémiai anyagokat (növényvédő szereket) nem használnak, a hulladékot újrahasznosítják, megújuló energiát használnak és csökkentik a szén-dioxid kibocsátásukat is. A szigeten lévő autók biodízel használnak, a lovakat is bevonják a közlekedésbe, napelemeket használnak, továbbá minden évben fát ültetnek. A bioüzldségeket a termőföldeken és üvegházakban gondozzák, melyeket önmaguk ellátására természetnek és eladásra is jut belőle. Olyan állatok tartásával is foglalkoznak, mint például bárány és szarvasmarha, amelyeket nemcsak a földművelésre használnak, hanem a börtönlakók táplálékául is szolgálnak. Fontos tényező, hogy az elítélteknek kell gondozni az állatokat és a földet művelni is (Juhász, 2017). A börtön környezettudatossága felhívhatja a figyelmet az elítéltek számára a természet óvására és tiszteletére. A Bastoey börtönhöz hasonlóan, a washingtoni Cedar Creek büntetés-végrehajtási intézet is említésre méltó, mert szintén arra törekszik, hogy önfenntartó legyen. Évente 17.000 dollárt tud megspórolni azzal, hogy az elítéltek által megtermelt zöldségeket fogyasztják. E mellett az intézet egy erdőben található, újrahasznosítják az ételmaradékot, komposztálnak, amit a kertekben és üvegházakban is felhasználnak. Ezzel további 3.000 dollárt tudnak megtakarítani. A férfi elítéltek foglalkoznak a méhkaptárakkal, így saját mézet tudnak felhasználni a süteményekhez, valamint krémek, és ajakbalzsamok készítéséhez is. A zöld börtönlét nemcsak tenyésztést és természetést, hanem öko-terápiát is nyújt az elítélteknek, ami magába foglalja a fizikai, a szellemi és a természetes módszereket egyaránt. Ezek a programok megtanítják a fogvatartottakat arra, hogy hogyan kell gondoskodniuk a környezetükről és az állatokról, illetve felelősségtudatra neveli őket, valamint együttműködésre, gondoskodásra és empátiára is. A zöld programok más rehabilitációs módszerekhez képest jó irányba befolyásolják az elítéltek kockázatvállalását, döntéshozatalát és pszichológiai funkcióit. A természetközeli lehetőségek ugyancsak jó irányba hatnak a kognitív funkciókra, csökkenthetik a stresszt és a vérnyomást egyaránt. A Green Team-program például olyan szakképzést kínál, amely tartalmazza a kert-terápiát, írás- és olvasáskészséget, valamint fejleszti az életvezetést, és 9-12 hónapos fizetett gyakornoki állást nyújt a rabok városi kertész tevékenységéért (Juhász, 2017). A bolíviai San Pedro börtönben az elítéltek

cellát tudnak vásárolni maguknak. Ez a börtön La Paz legnagyobb börtöne, melyben 1.500 elítélt található. Az intézetbe belépve szembetűnik a börtön változatossága az átlagos börtönökhöz képest, mivel játszó gyermekek, árusító bódék, éttermek, fodrászatok, sőt még hotel is található benne (URL1). Börtönőrök, egyenruhák és még rácsok sincsenek az intézményben. A különleges környezetért cserébe 1000–1500 dollárt kell fizetnie a rabnak, ami függ az itt letöltendő idő hosszától és a cella minőségétől. A turisták számára régen látogatható volt a börtön, de ezt megszüntették, mivel sokan idejöttek kokaint venni (Ürmösné, 2018). A Fülöp-szigeteki Cebu börtön elítélteinek táncát Michael Jackson zenéjére 33 millióan látták már a Youtube-on. Az ötlet a „*The Shawshank Redemption*” című filmből származik, melyben a zene nagy hatással volt az elítéltekre. A híres videó óta sok adományozó műsort tartottak az elítéltek, és fényképek is készültek velük az előadásuk után, továbbá pólókat is lehetett *vásárolni* tőlük szuvenírként (URL1). Az orosz büntetés-végrehajtási intézetek hírhedtek a túlszűfolt börtöneikről. A szentpétervári Kreszt büntetés-végrehajtás intézet egyike a legzsűfoltabb börtönöknek a világon. A börtön kapacitása gyakorlatilag 3.000 fő, viszont a valós számok a 10.000 főt is megszokták haladni. Minden elítéltre 4 m² jut és heti 15 perc fürdés (URL1). Guernsey egy kis sziget Európa és az Egyesült Királyság között, ahol a világ legkisebb börtöne, a Sark nevű börtön található. A szigetnek 600 lakosa van, de a börtönben csupán csak két elítélt helyezhető el. A börtön 1856-ban épült és a mai napig üzemel. A United States Penitentiary Administrative Maximum Facility (ADX) 1944-ben nyílt meg Coloradóban, ami a börtönök királya és a világ legbiztonságosabb börtöne is egyben, ahol az elítéltek 23 órát töltenek magánzárkában egy 2x4 méteres cellában. Az asztalok és a székek betonból készültek és nem mozdíthatók (URL1). Az elítéltek nem hagyhatják el a cellát még ebéd idejére sem. Az ablakok 10 cm szélesek és úgy helyezték el őket, hogy az elítéltek ne jöhessenek rá, hogy a börtön melyik részén vannak. Nem csoda, hogy néhány elítélt megbolondult az ittléte alatt (Ürmösné, 2018). Az Aranjuez Madridtól 40 km-re található, ami egy úgy nevezett családi börtön, mivel 36 cellája van a családok számára. A falakon Disney karakterek vannak és még játszótér is található az intézményben. A börtön lényege, hogy segítse a gyerekek kötődését a fogvatartott szüleikhez, és elrejtse a büntetés-végrehajtási intézet igazi voltát. Ezen felül ahhoz is hozzájárul, hogy javítson a benti életkörülményeiken, hogy az elítéltek továbbra is gondoskodó szülőként tudjanak működni (URL1).

A mexikói Cereso Chetumal büntetés-végrehajtási intézetben a konfliktusokat bokszmeccsel oldják meg. Az elítéltek az utóbbi tíz évben nem követtek el egymás ellen erőszakos bűncselekményt, mert tudják, hogy ellenkező esetben

bokszkesztyűt kapnak és két mérkőzés alatt eldől, hogy ki a győztes. Sok elítélt nem akarja otthagyni ezt a börtönt, mert a börtönkoszt ízletes, jók a szabadidős programok, nem beszélve a VIP cellákról (URL1). A kaliforniai Alcatraz büntetés-végrehajtási intézet az egyik leghíresebb börtön a világon. Az Alcatraz sziget – vagy más néven a Rock – eredetileg világítótorony volt. Később erőd lett, majd katonai börtön, végül 1934-től büntetés-végrehajtási intézet, amelynek a legnépszerűbb elítélte Al Capone volt (URL4). Robert Kennedy döntése alapján 1963-ban bezárták a börtönt. A bezárás után a börtön turisztikai attrakcióvá vált. Működtetői szerint a 29 éves működése alatt egy elítéltnak sem sikerült innen megszöknie. A monacói Maison d'Arrêt büntetés-végrehajtási intézet a világ egyik legszofisztikáltabb intézete, mert a híres hercegség egyik legelegánsabb környezetében található. A börtön gyönyörű környezetben a tenger fölé magasodik és a befogadóképessége 80 fő (URL 3). A hercegségnek ennél nagyobb börtönre nincs is szüksége, mivel Európán belül Monaco rendelkezik a legkevesebb bűnözővel. Az olasz Gorgona börtön a Toszkan-szigetcsoport része, ahol 1869 óta helyeznek el elítélteket. Általában minden rab arról álmodik, hogy a büntetését egy ehhez hasonló festői környezetben tölthesse le. Az elítéltek sok időt tölthetnek a szabadban, az újrakezdés reményében pénzt kaphatnak a munkájukért (URL3). Az elítéltek borászatban, sajtgyárban és farmon is dolgozhatnak. A norvégiai Halden büntetés-végrehajtási intézete 2010-ben nyitotta meg kapuit és 252 elítélt él itt. A börtön működésének első éveiben megkapta a leghumánusabb börtön címet. Az intézmény egy falu képét mutatja, melyben minden elítéltnak saját szobája van tévével és külön mosdóval (URL3). A börtönben nincs rács, mivel bíznak az elítéltekben. Található itt fitneszterem, sportpálya és focipálya egyaránt. Svájc Sennhof városában található festői környezetben az az 1603-ban épített börtön, ami kezdetben ház volt, később pedig műhely lett. 1817-ben büntetés-végrehajtás intézetté alakították és 1934-ben nyerte el a ma is látható formáját, mely 73 elítélt számára nyújt otthont (URL3).

A holland Overloon A De Maasberg a fiatalok büntetés-végrehajtási intézete, ahol a fiatal elítéltek szabadon mozoghatnak a cellák és munkahelyük között. Az intézetben a szabad mozgás lehetőségével próbálják elősegíteni a reszocializációjukat. 2013-ban építették a Heidering büntetés-végrehajtási intézetet, ami a németországi Grossbeerenben található. A 650 fő befogadására képes intézet felépítése 120 millió euróba került. Az intézetet úgy tervezték, hogy mindenhova a lehető legtöbb fény jusson be. Az intézethez tartozó 260 méteres rekreációs udvar és a változatos sportpályák segítik levezetni az intézet lakóinak indulatait. Az elkövetőket különös módon büntetik egy amerikai kisvárosban. A bajkeverők választhatnak aközött, hogy börtönbe vagy templomba vonulnak-e be. Az alabamai Bay Minette település egy érdekes megoldást

választott arra, hogy költséghatékony módon, jobb irányba terelje az elkövetők életét. Így rácsok helyett az elkövetőnek egy évig templomba kell járniuk, hogy jóvá tegyék bűneiket. Minden vasárnap részt kell venniük a templomi misén, amit az elkövető pártfogó tisztje és egy lelkész is felügyel. Az elkövető választhat, hogy melyik templomba szeretne menni, és kapcsolatot kell tartania a választott templom lelkészével és a rendőrséggel egyaránt. Ha sikeresen teljesítik az egyéves penitenciát, akkor minden vádat ejtenek ellenük (URL5). A hatóságok és az egyház remélik, hogy az elkövető élete megváltozik és később is templomba fog járni. Mike Rowland, Bay Minette város seriffje szerint ez a program sok ember életét fogja megváltoztatni, és nemcsak a sajátjukét, hanem a családtagokét is. A programhoz már 56 templom csatlakozott. 1992-ben 111 fegyvertelen lázadó elítéltet lőttek le a rendőrök a brazil Carandiru nevű börtönben Sao Paulo-ban. A parancsnokot, aki felelős volt a vérontásért, felmentették szolgálata alól és 632 évi börtönbüntetésre ítélték. Noha a börtönön belüli mészárlás valóban egy szabálytalan eset volt, a legtöbb brazil büntetés-végrehajtási intézet fullasztó, sötét, koszos, erőszakkal teli, túlszűfolt és fertőzésveszélyes (URL2). A konfliktus két elítélt között robbant ki, és ez fajult börtönlázadássá 1992. október 2-án, ahol az elítéltek átvették az irányítást a 9. blokk felett. A rendőrök hezitálás nélkül mindenkit lelőttek, akit csak értek, annak ellenére, hogy nem mindenki csatlakozott a zendülőkhöz. A lövöldözés után mindenkinek meztelenre kellett vetkőznie és az udvarra kellett mennie, aki pedig lassú volt vagy megcsúszott, azt lelőtték. Az elítélteket arra kötelezték, hogy körbe fussanak miközben gumibottal ütötték és rendőröktyúk marták őket. A BBC 1998-ban riportot készített a Carandiru börtönről, ahol már akkor 7.000 fogvatartott volt, kétszer annyi amennyit a börtön elbíró, és 1.000 börtönőr dolgozott négy műszakban a felügyeletükön. A becslések szerint 1.300 elítélt vesztette életét a börtönben az erőszak miatt. A Carandiru intézetet végül 2002-ben felrobbantották, az elítélteket pedig áthelyezték. Sao Paulo államban 27 intézetében rendszeresen van börtönlázadás és túszként használják a látogatókat, adózva a megsemmisült Carandiru börtön emléke előtt. A börtön fénykorában több mint 8.000 elítéltet tartottak itt fogva, az össznépszerűség az elítéltek számát tekintve az évek során, pedig 170.000 fő volt (URL2). Néhány brazil börtönben nem volt semmi napfény, ami beszűrődhetett volna a cellába, vagy csak nagyon kicsi ablakok voltak a folyosó végén. Akadt olyan magánzárka is, amiben éjjel-nappal sötétség honolt. A túlszűfolttság miatt a járványok hamar felütöttek a fejüket a börtön lakói között, a betegeket elszeparálni sem tudták, és az is előfordult, hogy csak néhány orvos állt a rendelkezésre. Azok a betegek, akiket agyhártyagyulladás, AIDS-szel, tuberkulózissal és epilepsziával kezeltek, azok is az egészséges elítéltekkel éltek együtt. Kizárólag az előrehaladott

állapotú betegek kapnak gyógyszeres kezelést vagy mehetnek gyengélkedőre. Feltehetően a brazil börtönök állnak az élen az AIDS és a TBC betegségekben elhalálozottak statisztikáiban. A vetkőztetés, térdre kényszerítés, baseball ütővel történő verés, fojtogatás, kínzás, menekülés, túszul ejtés, zavargás és a nemi erőszak elterjedt ezekben a börtönökben. Néhány intézetben nők és fiatalokú elkövetők is össze voltak zárva a férfi elítéltekkel és a 35 férőhelyes cellába 208 nőt helyeztek el. Az is előfordult már, hogy a 104 férőhelyes cellába 900 elítélteket helyeztek el. Az Amazonas börtönben a cellákban található WC valójában egy gödör volt a földben. Más börtönökben a rohadó ételmaradék és a hulladék a folyosókon vagy a cellákban maradtak, ami megfertőzte a börtön dolgozóit és az elítélteket egyaránt. A Vernon C. Bain börtön New Yorkban nem a talajon áll, hanem úszik, mert a szárazföldön nem volt elég hely. Gyakorlatilag a börtön egy hatalmas uszályon van, ami 8.000 közepes és magas kockázatú elítélteket tart fogva. Mivel az intézet nincs a parthoz kikötve, ezért a hajóra a parti őrség szabályai vonatkoznak (URL10). A legénység három tagja mindig a fedélzeten tartózkodik, beleértve az első tisztet, a mérnököt és a gépészt, ami 650.000 dollárral növeli meg évente a fenntartási költségeket. A Vernon C. Bain fedélzetén minden megtalálható, ami a szárazföldön van: tágas konyha, könyvtár, fitneszterem és kosárlabdapálya is (Ürmösné, 2019).

Konklúzió

Mint láthattuk világszerte többféle büntetés-végrehajtási intézet létezik, melyek között van minden kényelmet kielégítő öcsillagos börtön, máshol embertelen és nehéz körülmények uralkodnak, emellett pedig vannak öko-börtönök és olyan büntetés-végrehajtási intézetek is, ahol se rácsok, se börtönőrök, se korlátok nem lelhetők fel. Elmondható, hogy a börtönkörülmények széles spektrumon mozognak. A magyar büntetés-végrehajtást is a különféle programok és kezelési elvek sokszínűsége jellemzi, akár az európai szintéren megfigyelhető társait (Czenczer, 2019). Az említett börtönök bemutatásával bárki elgondolkodhat azon, hogy az elítéltek jogait és körülményeit figyelembe véve melyik közülük a leghumánusabb. A tanulmány célja az volt, hogy bemutassa a börtönök változatos körülményeit anélkül, hogy elítélné ezen intézmények hatékonyságát akár társadalmi, akár elkövetői szempontból.

Felhasznált irodalom

- Czenczer O. (2014): *Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben*. Budapest: Nemzeti Közszerológiai Egyetem Szolgáltató Kft.
- Czenczer O. (2019): *Az alapvető jogok biztosának a Nemzeti Megelőző Mechanizmus keretében végzett vizsgálatai egy bv-s szemével - különös tekintettel a fiatalok szabadságvesztés büntetési intézeteiben végzett vizsgálatokra*. Miskolci Jogi Szemle, 2, 135–146.
- Farkas J. (2017): *Psychological Assessment of Children by Forensic Experts*. Homoki-Nagy M. – Hajdú J. (eds.): Ünnepi kötet Zakar András c. egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged: SZTE-ÁJK
- Juhász Zs. (2017): *Új színfolt a börtönök palettáján: A zöld börtön*. Börtönügyi Szemle, 3, 19.
- Király K. (2015): *Hírek a börtönvilágból*. Börtönügyi Szemle, 3, 117.
- Kovács István (2019): *Egy empirikus kutatás részletei: a prostitúció jelensége, és társadalmi kontrollja napjainkban*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó
- Lehoczki Á. (2013): *Emberölések a rácsok mögött*. Börtönügyi Szemle, 3, 65.
- Lőrinc J. – Nagy F. (1997): *Börtönügy Magyarországon*. Budapest: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- Nyitrai E. (2015): *Bűnelemzés a nyomozásban*. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI. kötet. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport
- Nyitrai E. (2018): *A szervezett bűnözés elleni küzdelem büntetőjogi és kriminalisztikai eszközei*. PhD értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem
- Nyitrai E. (2020): *A drónok alkalmazásának lehetőségei a rendőrségi feladatok ellátása során*. Rendőrségi Tanulmányok, 1, 94.
- Mátyás Sz. (2020): *Fogvatartotti vélekedés a térfelügyelő kamerák használatával kapcsolatban*. Belügyi Szemle, 2, 51. DOI: 10.38146/BSZ.2020.2.4
- Ürmösné Simon G. (2002): *Angol szakmai témakörök a közép- és felsőfokú nyelvvizsgára*. Budapest: Rendőrtiszt Főiskola Kiadó.
- Ürmösné Simon G. (2018): *Technical English for Officers*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó
- Ürmösné Simon G. (2019): *Amazing penal institutions and the dwelling circumstances of the inmates. Internal security*. Poland: Police Academy in Szczytno, 2, 179.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Különleges börtönök világszerte*. <http://www.erdekesvilag.hu/kulonleges-bortonok-vilagszerte/>

URL2: *Hívhatják a hullaházat, mert ez a fickó már történelem*. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20130419-elobb-lottek-nem-is-kerdeztek-carandiru-es-a-brazil.html>

- URL3: *Különleges börtönök a világ néhány szegletéről.* <https://hir.ma/kulfold/szines-hirek/kulonleges-bortonok-a-vilag-nehany-szegleterol/474151>
- URL4: *Az Alcatraz tíz legveszélyesebb foglya.* <https://netextra.hu/az-alcatraz-10-legveszelyesebb-foglya/>
- URL5: *A bűnözők választhatnak a templom és a börtön közt.* <http://mindennapi.hu/cikk/eletmod/a-bunozok-valaszthatnak-a-templom-es-a-borton-kozt/2011-09-25/7773>
- URL6: *Inside Russia's Black dolphin prison.* <http://www.businessinsider.com/inside-russias-black-dolphin-prison-2016-7/#exercise-consisting-of-pacing-back-and-forth-takes-place-in-another-cell-there-is-no-prison-yard-14>
- URL7: *Inside Russia's most brutal prison dubbed the 'Black Dolphin' where the country's worst terrorists, paedos and cannibals are held.* <https://www.thesun.co.uk/news/5017746/inside-russias-most-brutal-prison-dubbed-the-black-dolphin-where-the-countrys-worst-terrorists-paedos-and-cannibals-are-held/>
- URL8: *Joran Van Der Sloot Offers A Glimpse Of His Life In A Peruvian Maximum Security Prison.* <http://www.foxnews.com/world/2014/09/04/joran-van-der-sloot-records-phone-video-his-life-in-peruvian-maximum-security.html>
- URL9: *Peruban raboskodó magyar drogfutárok nyomában.* <http://rtl.hu/rtlklub/fokuszplusz/videok/340935>
- URL10: *Börtön a víz felett.* <http://toochee.reblog.hu/borton-a-viz-felett>
- URL11: *Elveszett életek Peruban, avagy a bűnhődés stációi.* <http://www.baptistasegely.hu/hirek/kulfold/elveszett-eletek-peruban-avagy-a-bunhodes-stacioi>